

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه امام حسین (علیه السلام)

شهرستان یزد

تحقیق کلاسی سطح سه (کارشناسی ارشد)

عنوان

بدعت عند الفریقین از منظر فقه

نام استاد

مجتبی گودرزی

پژوهنده

خدیجه منتظری سانیجی

سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده:

بنیان نهادن عقیده یا عملی از پیش خود به نام دین بدعت است. بر طبق آیات و روایاتی که در دست ماست هر گونه بدعتی در دین اسلام حرام است و بر هر مسلمانی واجب است که از بدعت گذاران بیزاری بجوید و باطل را انکار و حق را اظهار نماید. با این که تمامی مذاهب اسلامی بدعت را حرام می‌دانند لیکن چون ماهیت آن به درستی روشن نشده در فرقه های مختلف نمونه های از آن به چشم می خورد. حرمت بدعت و تشریع، امری اتفاقی و اجماعی بلکه ضروری دین است. از طرف دیگر لزوم مبارزه و برخورد با بدعت گذار نیز از مسلمات اسلامی است. البته تعریف فقهی بدعت و بیان خصوصاتی که در کلام بعضی فقها آمده و طی آن به بحث های ظریف و فنی پرداخته اند، مهم است. اما متأسفانه در برخی از مصادیق بدعت با وجود احراز معنا و مفهوم آن، اختلاف وجود دارد و همین اختلاف باعث شده بین شیعه و سنی اختلاف به وجود آید. مخالفین مذهب امامیه بدعت را به دو قسمت (خوب و بد) تقسیم کرده اند و بدعت های موجود در دین خود را از نوع بدعت خوب و پسندیده می دانند.

کلمات کلیدی: بدعت، سنت، دین، فقه، فرقه

مقدمه	۱
فصل اول: مفهوم شناسی	۲
بدعت	۳
سنت	۴
فریقین	۴
فصل دوم: بدعت از منظر آیات و روایات	۵
آیات	۶
روایات	۷
فصل سوم: احکام بدعت	۹
حکم بدعت	۱۰
مقابله با بدعت	۱۱
فصل چهارم: مصادیق بدعت	۱۳
اذان دوم در روز جمعه	۱۴
حذف حیلعه در اذان	۱۵

نماز تراویح..... ۱۶

بستن دستها در نماز..... ۱۶

اجتهاد..... ۱۷

سجده بر خاک..... ۱۹

دوره های چهارگانه سجده..... ۱۹

فهرست منابع..... ۲۱

برخی بر این بینش‌اند که اجتهاد بدعت و حرام است. این نظریه «اخباری» های شیعه پیروان ملا محمد امین استرآبادی و نیز اخباریه‌های جامعه اهل سنت مانند «ظاهری» ها پیروان داوود بن علی ظاهری اصفهانی پیشوای مذهب ظاهریها و «ثوریها» پیروان سفیان بن سعید ثوری پیشوای مذهب ثوری است. این قضیه بطلان آن به اندازه‌ای واضح و آشکار است که نیازی به بیان ندارد، زیرا اگر اجتهاد در منابع و پایه های شناخت شرعی به کار گرفته نشود، هیچ گاه فقه نمی‌تواند با رویدادهای زندگی متطور و متکامل هم گام شود، بنا بر این همان گونه که پدیده‌ها در بستر زمان متحول و مستمر است، باید اجتهاد هم تحول و استمرار داشته باشد تا از راه به کارگیری آن در منابع، فروع تازه و اصول پایه و قوانین کلی بر مصادیق خارجی منطبق شود.^۱

این بینش که اجتهاد، بدعت و یا توطئه علیه دین و فقه است نادرست و پنداری بیش نیست، در هر حال به جا و مناسب می‌بینم در اینجا به چند مطلب اشاره نمایم:

مطلب اول- اجتهاد دارای دو معنا و دو مفهوم است.

الف- اجتهاد از راه رأی و تفکر شخصی ب- اجتهاد از راه منابع معتبر شرعی اجتهاد به معنای اول، در بینش اصولیان و اخباریان امامیه، منفی ولی در بینش اصولیان و برخی از اخباریان جامعه اهل سنت مثبت است.

ولی اجتهاد به معنای دوم، در بینش همه اصولیان مذاهب اسلامی مورد قبول است و تنها از نظر اخباریان آنها مورد نقد و اشکال است.

مطلب دوم- اجتهاد به معنای دوم که مورد پذیرش همه عالمان اصولی مذاهب اسلامی است دارای دو نوع است.

^۲- شاهرودی، محمد ابراهیم جناتی، ادوار فقه و کیفیت بیان آن، در یک جلد، ه.ق.ص ۳۶۵

الف- اجتهاد پویا و مترقی و بالنده ب- اجتهاد جامد و ایستا و راکد اجتهاد پویا عبارت از اجتهادی است که بعد از سنجیدن ابعاد قضایا و با توجه به دو عنصر زمان و مکان که از عوامل تعیین کننده و مشخص کردن ملاک و ویژگیهای موضوعات در بستر زمان می‌باشند در منابع به کار گرفته می‌شود.

اجتهاد جامد عبارت از اجتهادی است که بدون سنجیدن ابعاد قضایا و بررسی موضوعات و ویژگیهای آنها در منابع اعمال می‌گردد. این دو نوع اجتهاد را فقه اسلامی در بستر زمان به خود دیده است همان گونه که مکتب اخباریگری و مکتب اصولی را به خود دیده است.

و برای اجتهاد نوع اول و نوع دوم پیامدی است که در مطلب آتی بیان می‌شود.

مطلب سوم- هم‌گامی منابع فقه اجتهادی، با عناوین و ملاکاتی که واقعا سبب و موضوع بالذات

برای احکامند، بستگی به اعمال اجتهاد نوع اول که اجتهاد پویا است در منابع را دارد زیرا تنها از این طریق است که احکام بر موضوعات واقعی خود مترتب و مطابق ملاکات حقیقی خود صادق می‌شوند.

و اما با اعمال اجتهاد نوع دوم که اجتهاد جامد است در آنها نمی‌توان هیچ گاه به چنین امر مهمی دست یا زید زیرا با اعمال آن در منابع این امکان وجود دارد که احکامی بر غیر موضوعات واقعی خود مترتب و یا حکمی بدون داشتن ملاک صادر شود.

پس اجتهاد پویا و اعمال آن در منابع، عامل بزرگ حرکت و حیات همیشگی فقه در طی ادوار متغیر و متحول زمان است و مادامی که در نظام جمهوری اسلامی چنین اجتهادی در منابع و عناصر خاصه استنباط به کار گرفته نشود باید اذعان نمود هیچ گاه نمی‌توانند در برابر رویدادهای گوناگون زندگی مادی و معنوی پاسخگو باشند.^۱

سجده بر خاک:

۱- شاهرودی، محمد ابراهیم جناتی، منابع اجتهاد از دیدگاه مذاهب اسلامی، همان، ص ۱۹

امامیه در سفر و غیر سفر، به سجده بر زمین ملتزم و مقیدند و سجده بر غیر زمین را جایز نمی‌دانند؛ مگر بر چیزی که از زمین روییده شده باشد؛ البته مشروط بر اینکه خوردنی و پوشیدنی نباشد. به دلیل روایات متواتری که از پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع) و اصحاب او رسیده است، جایز نمی‌دانند که به هنگام نماز و در حال صحت و سلامتی، بر غیر زمین و روییدنیهای از آن سجده شود. روش اصحاب پیامبر (ص) التزام به سجده بر زمین و روییدنیهای از آن بوده است و عدول از این سنت در زمانهای بعد روی داده است^۱.

دوره های چهار گانه سجده:

دوره اول: سجده بر زمین و اجزای آن مانند: خاک، رمل، سنگریزه، سنگ و مدر «۱».

دوره دوم: سجده بر زمین و اجزای آن و آنچه از زمین می‌روید. و نیز سجده بر «خمره» «۲» که از گیاهان تهیه می‌شود و سجده بر حصیر و زیراندازهایی که از شاخ و برگ خرما و مانند آن بافته شده است. در این دوره، «خمره» رواج یافت و در همه جا شیوع پیدا کرد به گونه‌ای که مساجد و خانه‌ها از خمره پر شد.

دوره سوم: سجده بر هر چیزی اعم از زمین و غیر آن مانند لباس با انواع مختلف آن از قبیل حریر، پنبه، کتان و پشم و نیز مانند فرش از قبیل سجاده‌های بافته‌شده از حریر، پشم و پنبه.

دوره چهارم: دوره‌ای است که سجده بر لباس به عنوان شعار اهل سنت در آمد و تقید به سجده بر خاک، بدعت تلقی شده و به عنوان شعار شیعه دوازده امامی محسوب گردید، بلکه از این حد هم فراتر رفته و آن را از جمله شرک و زندقه قلمداد نمودند!!^۲

۲- جمعی از مؤلفان، مجله فقه اهل بیت علیهم السلام (فارسی)، همان، ج ۳۷، ص ۳۹

۱- میانجی، علی احمدی - مترجم: میانجی، محمد احمدی، آغاز و انجام سجده یا سجده بر زمین، در یک جلد، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۱۷ ه.ق. ص ۱۸

فهرست منابع:

قرآن

نهج البلاغه

- ۱- تبریزی، جواد بن علی، استفتاءات جدید (تبریزی)، دو جلد، قم - ایران، اول، هـ ق
- ۲- تهرانی، احمد بن محمد باقر مجتهدی، سه رساله، در یک جلد، در راه حق، قم - ایران، ششم، ۱۴۲۳ هـ ق
- ۳- جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاهرودی، سید محمود هاشمی، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، قم - ایران، اول، ۱۴۲۶ هـ ق
- ۴- جمعی از محققان در پژوهشگاه تحقیقات اسلامی، فرهنگ موضوعی جهاد و دفاع، در یک جلد، انتشارات زمزم هدایت، قم - ایران، اول، ۱۴۲۹ هـ ق
- ۵- جمعی از مؤلفان، مجله فقه اهل بیت علیهم السلام (فارسی)، ۵۶ جلد، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، قم
- ۶- حسینی، سید محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، ۲۰ جلد، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع، بیروت، لبنان، اول، ۱۴۱۴ هـ ق
- ۷- خمینی، سید روح الله موسوی، مترجم: اسلامی، علی، تحریر الوسیله، ترجمه، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم، ۱۴۲۵ هـ ق
- ۸- توضیح المسائل (امام خمینی)، در یک جلد، اول، ۱۴۲۶ هـ ق
- ۹- سبحانی تبریزی، جعفر، منشور عقاید امامیه، مؤسسه امام صادق (علیه السلام)، قم، ۱۳۷۶
- ۱۰- شاهرودی، محمد ابراهیم جناتی، منابع اجتهاد از دیدگاه مذاهب اسلامی، در یک جلد

- ۱۱-شاهرودی، محمد ابراهیم جناتی، ادوار فقه و کیفیت بیان آن، در یک جلد، ه.ق.
- ۱۲-شریف، مرتضی، علی بن حسین موسوی رسائل الشریف المرتضی، دار القرآن الکریم، قم - ایران، اول، ۱۴۰۵ ه.ق،
- ۱۳-طبسی، نجم الدین ، مترجم: حسینی، سید محمد رضا و شفیعی، مصطفی، زندان و تبعید در اسلام، در یک جلد، انتشارات صفحننگار، قم - ایران، اول، ۱۴۲۷ ه.ق
- ۱۴-عسقلانی، احمد بن علی بن حجر، فتح الباری فی شرح صحیح البخاری، سال ۱۱۲۱ ه.ق
- ۱۵-قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، ۷ جلد، دار الکتب الإسلامیة، تهران - ایران، ششم، ۱۴۱۲ ه.ق
- ۱۶-مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، دار الکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۲ ه.ق
- ۱۷-میانجی، علی احمدی - مترجم: میانجی، محمد احمدی، آغاز و انجام سجده یا سجده بر زمین، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، قم - ایران، اول، ۱۴۱۷ ه.ق.
- ۱۸-نائینی، میرزا محمد حسین غروی، تنبیه الأئمة و تنزیه الملة، در یک جلد، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، اول، ۱۴۲۴ ه.ق
- ۱۹-نجفآبادی، حسین علی منتظری - مترجم: صلواتی، محمود و شکوری، ابوال، مبانی فقهی حکومت اسلامی، ۸ جلد، مؤسسه کیهان، قم - ایران، اول، ۱۴۰۹ ه.ق
- ۲۰-عوائد الایام به نقل از تحقیق دکتر یعقوب علی برجی در وبلاگ ادیان و مذاهب